

Egemenlik Haklarının Devrine Getirilen Sınırlar

Ayşe Füsun ARSAVA*

This study examines the views on transferring sovereignty to the European Communities. Most of the rights which based on the national sovereignty have timely been used by the European Communities. In this context, the study considers the necessity of the case-laws of the constitutional courts and the European Court of Justice in addition to the provisions of the constitutional laws.

I. Devredilen Egemenlik Yetkilerinin Sınırları

Anayasa değişikliğini gerektiren entegrasyon yetkisinin sınırları anayasanın normatif hükümleri ile belirlenir. Kimi Avrupa devletlerinin anayasaları örneğin İtalyan (md.11) yahut Hollanda (md.91, fıkra 3; 92.md.) anayasası çok geniş entegrasyon yetkileri içerirken ve Maastricht anlaşmasının onayı sırasında anayasa değişikliği gerektirmez iken, İspanyol, Alman ve Fransız anayasasında değişiklikler yapılması gerekmektedir.

Fransız anayasasında Alman anayasasının 23.,24/1. maddeleri; İspanyol anayasasının 93. maddeleri ile kıyaslanabilir entegrasyon yetkileri öngörülmediği için Anayasa Konseyi caiz egemenlik sınırlamalarını ve caiz olmayan egemenlik transferlerini zaman içinde içtihatlarla oluşturmuştur [*Fransız Anayasa Konseyi'nin 9.4.1992 (Maastricht I), 2.9.1992 (Maastricht II), 23.9.1992 (Maastricht III) tarihli kararları için bknz: EuGRZ 1993, 187 vd.*]. Ancak, Maastricht I kararında Anayasa konseyi caiz olan ve olmayan egemenlik devri ayrımı yapmayarak İspanyol ve Alman içtihatlarına yaklaşmıştır. Bu içtihat Schengen anlaşması çerçevesinde değişikliğe uğramıştır. Zira bu çerçevede verilen karar, egemenlik devrinin önemli koşullarını ortaya koymuştur (devletin, cumhuriyetin kavramlarına saygı; ulusal yaşamın devamını temin etme; temel hak ve özgürlükleri temin etme yükümlülüğü). Bu görüş esas alınarak Anayasa Konseyi tarafından egemenlik haklarının devrine müncer olan anlaşma değişikliklerinin onaylaması gerekliliği vurgulanmıştır. Ekonomi ve para birliğinin tesisi çerçevesinde 88.maddede isabetli bir şekilde kimi yetkilerin ortak olarak kullanımından söz edilmektedir. Anayasa Konseyi ulusal egemenliğin devrinde önemli koşullardan, kriterden söz ederek

* Prof. Dr. Ankara Üniversitesi S.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

anayasa değişikliğine mucip entegrasyon yetkisi için açıklık getirmek istese de, anayasa değişikliğinin sınırlarına değinmemiştir. Anayasa Konseyi içtihatında her ne kadar anayasanın dokunulmaz özü konusunda ipucu verse de, hakim olan görüşten hareketle, anayasa değişikliklerinin anayasal sınırlardan azade olduğunu kabul etmiştir. Anayasaya aykırı anayasa normları olasılığından kararda söz edilmemiştir. Anayasa değişikliği gerektiren entegrasyon adımları bundan böyle DH anlaşmalarına ilişkin 55.maddede yer alan norm yerine entegrasyon normu olan 88.md. 1.fıkra ışığında atılacaktır. Bu şekilde Federal Almanya'da olduğu gibi, anlaşma konusuna ilişkin anayasa hükmünün lafzının değişmesi gerekmezken yeni bir başlık ile anayasa hukuku bakımından "Révision-Adjonction" caiz kabul edilmiştir.

İspanya'da 93.md'nin maddi hukuk içeriği konsey içtihatlarında tam açıklığa kavuşmamıştır. Bu hüküm anayasadan istihraç edilen yetkilerin kullanımının devrinden söz etmektedir. Anayasa mahkemesi, daha önce Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bakımından supranasyonalite kavramını reddetmişse de, 93.maddenin içeriğini şimdi daha yakından belirlemiştir. Anayasa Mahkemesi bu hükmü önemli ölçüde karmaşık, prosedüre ilişkin bir hüküm olarak nitelendirmiştir. Mahkeme açık bir şekilde hükmün lafzına uygun olarak uluslararası kuruluşlara yahut kurumlara yetkilerin kullanılmasının devrinin (kendilerinin değil) gerekli olabileceğini kabul etmiştir. Anayasa Mahkemesi açık bir şekilde 93.maddenin, 95.madde ile bağlantılı olarak supranasyonal kuruluşların kurucu anlaşmalarının değişikliği yoluyla zımni bir anayasa reformuna izin vermediğini saptamıştır. Mahkeme İspanyol kamu yetkisini, iç ilişkiler bakımından olduğu gibi supranasyonal ilişkiler bakımından da anayasa değişikliği için öngörülen sınırlara bağlamıştır. Anayasa ve anlaşma hükümleri arasında lafzı ve direkt bir tenakuz olduğu takdirde 167. md. üzerinden bir anayasa değişikliği gereklidir (anayasadan istihraç edilen yetkilerin 93.maddeye göre devri gerektiği takdirde). 93.maddeye göre yetkilerin kullanımının devri ve açık anayasa değişikliği arasında ayırım yapmak mahkemenin kolayına gitmektedir. AT anl. 8/b maddesi Birlik vatandaşlarına subjektif haklar vermektedir. Anayasa koyucu anayasa değişikliği olmaksızın yetkileri kullanma hakkını devredemez. Zira "pouvoir constituant dérivé" kendine ait olmayan yetkileri devredemez. Anayasa Mahkemesi anlaşma ile verilen hakların doğrudan etkisine istinat etmektedir. Anayasa mahkemesi tarafından entegrasyon normunun etkisi ve anayasa reformu arasında çizilen sınırın yetip yetmediği zaman içinde görülecektir. 93.maddede yer alan yetki kullanımının devri hakkındaki açık formülasyonun somutlaştırılması gerekmektedir (Fransız Anayasa konseyinin yaptığı gibi). Devlet konseyi Consejo de Estado'nun daha önceki kararında saptadığı gibi (bknz.: Actualidad Administrative Nr.6/8.1993,VIII, Rn.107 vd.) anayasanın fundamental prensipleri (demokrasi, sosyal hukuk devleti, hukuk devletinin üstün değerleri ve temel haklar) anayasa sınırları olarak kabul edilebilir. Bu çerçevede yetkilerin kullanımının devri ile anayasada bir operasyon

gerektiren sınıra ulaşıp ulaşılmadığının denetlenmesi gerekmektedir. Zira yetki kullanımının devri egemenlik sınırlaması teşkil etmektedir. Yetkilerin özünde muhafaza edilmesi nedeniyle yeniden yetki kullanımının söz konusu olması da tartışmalıdır (Maastricht kararında Topluluklardan ayrılmadan söz edilmiştir). Anayasa saptmalarının sınırı onay kanununda zikredilmemiştir; bu nedenle Anayasa yargısı ile konunun somutlaştırılması beklenecektir.

Federal Almanya'da önceki entegrasyon normu 24/1. md. anayasa değişikliği yapılmaksızın onaya yetki dayanağı sağlayan, anayasadan sapma yetkisi veren bir yetki normu olarak yorumlanmıştır. Federal Alman Anayasa Mahkemesi önceki içtihatlarında (Solange I, Eurocontrol I, Eurocontrol II, Raketenstationierung, Solange II) entegrasyon yetkisinin sınırlarını farklı zikretmiştir. Solange I kararında (BverfGE 37, 27, vd.) entegrasyon yetkisinin sınırları "**geçerli anayasanın kimliğini oluşturan struktur**" olarak ifade edilmiştir; Eurocontrol I ve II kararlarında (Eurocontrol I BverfGE 58, 1 vd.; Eurocontrol II BVerfGE 59, 63 vd.), temel haklar ve temel hukuk prensipleri dokunulmaz olarak nitelendirilmiştir. **Nachrüstüng** kararında (BVerfGE 68, 1 vd.) buna karşılık 79/3'e istinat edilmiştir. Solange II kararında (BVerfGE 73, 399 vd.) Anayasa Mahkemesi **temel haklara esas olan hukuk prensiplerini ve temel hakların özünü** vurgulamıştır. Ancak mutlak sınırın GG19/2'de yer alan **teminatın mı**, yoksa GG79/3'de yer alan **teminatın mı** olduğu hususu açıklığa kavuşturulmamıştır. Federal Anayasa Mahkemesi buna karşılık yerel yönetim seçimlerinde yabancıların seçme seçilme hakkı çerçevesinde verdiği bir başka kararında, yerel yönetim seçimlerine yabancıların katılmasını GG79/3 muvacehesinde yapılacak bir anayasa değişikliği ile karşılanamayacağını karara bağlamıştır (BverfGE 83,59). Mahkeme bu şekilde İspanyol Anayasa mahkemesinin Maastricht kararı çerçevesinde vardığı sonuca varmıştır. Yabancılar için yerel seçimlere katılma olanağının öngörülmesi GG 24.madde ile karşılanabilir bir anayasadan sapma olmayıp, 79/2. md. anlamında bir şekli anayasa değişikliği gerektirmektedir. Entegrasyon yetkisinin sınırları GG md.79/3'de ve GG md.19/2'de belirtilmiştir.

Federal Alman Anayasa mahkemesi Maastricht kararında 23.md'nin uygulanması çerçevesinde 79/3.maddede yer alan teminatı demokrasi prensibi olarak vurgulamıştır. Senato demokrasi prensibini 79/3.maddeye göre anayasa değişikliği dışında mütalaa etmiştir. AB için herhangi bir meşruiyet şekli değil, demokratik meşruiyet gerekli kabul edilmiştir. Mahkeme entegrasyon normu olarak ister 23.md. ister 24.md.yi esas alsın, onay kanunu 23.maddeye istinat etmek zorundadır. Entegrasyon yetkisinin sınırları 79/3.maddeye göre mi, yoksa daha geniş sınırlara göre mi ölçülecektir? Entegrasyon yetkisinin sınırı (egemenlik yetkilerinin devri çerçevesinde) GG md.23 ve md.24'de yer alan kaydı ihtirazidir. Federal Alman Anayasa Mahkemesi ultra vires Topluluk tasarruflarının Alman organları tarafından anayasa hukuku muvacehesinde uygulanamayacağını ve bu

yetkilerin Alman anayasası ışığında denetlenmesi gerekliliğini kabul etmektedir (*Schwarze, Europapolitik unter deutschem Verfassungsrichter-vorbehalt, Neue Justiz 1994, 3*).

196

Federal Almanya Anayasası entegrasyon yetkisi bakımından anayasa değişikliğinden muaf diğer bir sınırı AT anlaşmasının 3b.md. ve 2.fikrasında ve GG 23.md. 1.fikrada yer alan subsidiarite prensibi için kabul etmektedir. Federal Alman Anayasa Mahkemesi en açık bir şekilde entegrasyon yetkisinin sınırları çerçevesinde 23.md. 1.fikra, 3.cümle'den söz etmektedir. Entegrasyon yetkisinin aşımı nedeniyle Maastricht anlaşması metninin onayı bağlamında ortaya çıkan anayasa değişiklikleri Federal Meclis'in 2/3'ünün ve Eyalet Meclisi'nin çoğunluğunun sağlanmasını gerektirmiştir (md.79/2). Bu değişiklik çerçevesinde 79.md., 3.fikrada dile gelen anayasa değişikliği dışında tutulan esaslar dikkate alınmıştır. Madde 23, 1.fikra, 3.cümlede zikredilen materyel sınırlar (anayasa değişikliğinde) – subsidiarite prensibi hariç olmak üzere - struktur teminatı olarak yer almaktadır. GG 23.md, 1.fikra, 3.cümleye göre basit bir kanunla anayasadan sapmak mümkün değildir. Zira Avrupa Birliği kurucu anlaşmasının her bir değişikliği anayasanın maddi hukuk içeriğinin ihlali sonucunu doğurabilir. Yeni entegrasyon normu 23.md. şimdiye dek caiz kabul edilen anayasa sapmalarını uygulama dışı bırakmaktadır. Ancak 23.md. anayasa değişikliğine mucip entegrasyon yetkisinin sınırlarını açık bırakmıştır. Federal Alman Anayasa Mahkemesi Maastricht kararında ana yasa değişikliğine mucip onay kanununun anayasal sınırlarını 79.md. 3.fikra ile teminat altına alınan demokrasi prensibi muvacehesinde çizmektedir. Anayasa Mahkemesi kurucu anlaşma değişiklikleri bakımından büyük engeller yaratmak istememektedir. Ancak caiz olmayan anayasa değişiklikleri bakımından sınırlar getirmektedir. Yeni entegrasyon normu ve anayasanın özüne bağlılık prensibi muvacehesinde 79.md. 3.fikra üzerinden Birlik anlaşmasının değişikliğine ilişkin bir uygun bulma kanunu ile anayasa değişikliği sağlanacaktır.

II. Temel Haklara Aykırı Topluluk Tasarruflarının Denetimi

Federal Alman Anayasa Mahkemesi demokratik meşruiyet eksikliği nedeniyle GG 38. maddeye istinaden açılan davada temel haklara aykırı Topluluk tasarruflarının yetki aşımı içinde bulunduğunu ifade etmiştir. Bu sonuçla Federal Alman Anayasa Mahkemesinin temel hak teminatı bakımından yaptığı beyan arasında paralellik vardır. Senato formülasyonunda yetki aşımı özelliği taşıyan Topluluk tasarruflarının uygulanmamasını dile getirirken, temel haklara ters Topluluk tasarrufları için açık bir ifade kullanmamıştır.

Temel hakların teminatı çerçevesinde Senato Solange I ve II kararlarına değinmektedir. Ancak bu çerçevedeki vurgulamaların oldukça değişken olduğunu söylemek gerekir.

- Anayasa Mahkemesi tütün ürünlerinin etiketlenmesine ilişkin Topluluk direktifi nedeniyle verdiği 12.5.1989 tarihli kararında temel hak teminatını açık bir şekilde Topluluk tasarruflarına genişletmiştir. Senato bu yola Maastricht kararında devam etmiştir (EuR 1989, 270).
- Federal Alman Anayasa Mahkemesi Solange II kararında temel hakların ATAD üzerinden, onun kararları ile teminat altına alınması yolundaki görüşünden vazgeçmiş gözükmektedir. ATAD temel hak teminatını her somut durumda tüm Topluluk alanı için garanti etmektedir. Buna karşılık Federal Anayasa Mahkemesi temel haklar için Federal Almanya'da genel bir teminat sağlamaktadır.

Ancak raportörün diğer yerlerdeki kimi saptamaları Anayasa mahkemesinin bu kez yaklaşım olarak Solange II karardan uzaklaştığını ortaya koymaktadır. Federal Anayasa Mahkemesi, Solange I kararında olduğu gibi Topluluk tasarruflarına ilişkin temel hak denetimine, ATAD üzerinden uygun bir teminat sağlanıncaya kadar veya GG'ten daha kapsamlı bir teminat sağlanıncaya kadar devam edeceğini ifade etmektedir. Bu çerçevede doğrudan etki gösteren Topluluk tasarrufları bakımından anayasa şikayeti yapılamayacağı; zira kural olarak AT anlaşmasının 173.md., 1.fikrasının ve 175.maddesinin bu çerçevede teminat oluşturduğu; doğrudan etki gösteren Topluluk tasarrufları aleyhine bir ulusal mahkemenin Federal Anayasa Mahkemesine somut norm kontrolü talep etmesinin de caiz olmadığı (GG'de yer alan temel haklar nedeniyle); burada hukuki teminatın 177.md. 2.fikra ve 3.fikra üzerinden ATAD'a başvurulması yoluyla sağlanabileceği (Topluluk temel haklarına aykırılık nedeniyle); bu çerçevede Federal Alman Anayasa Mahkemesi dahil her bir mahkemenin, Topluluk tasarruflarının temel hakları ihlali iddiasıyla önkarar başvurusu yapabileceği (Maastricht kararında bu olanağa işaret edilmemiştir) vurgulanmıştır. Federal Alman Anayasa mahkemesinin Maastricht kararına karşılık Fransız Anayasa Konseyinin kararlarında ulusal temel haklar ve Topluluk temel hak teminatı ilişkisi üzerinde durulmamıştır. Anayasa Konseyi sadece Avrupa Birliği anlaşmasının F md. 2.fikrası muvacehesinde ATAD önünde de ulusal yargıya eş değerde temel hakların temin edildiğini ifade etmektedir. Anayasa Konseyinin temel hak denetimini ulusal icra tasarruflarıyla mı sınırlı tutacağı, doğrudan etki doğuran Topluluk tasarruflarına karşı da bu denetimi yapıp yapamayacağı, Fransa'da anayasa şikayeti olmadığı için Anayasa Konseyinin temel hak ihlaline nasıl el atabileceği açık değildir. Doğrudan etki doğuran Topluluk tasarruflarına karşı ulusal yargı denetimi Topluluk ve ulusal yargı arasındaki görev ayrılığına ters düşer.

İspanyol Anayasa mahkemesinin kararı da doğrudan etki gösteren Topluluk tasarruflarına karşı temel hak denetimi konusunda bir ipucu içermemektedir. Bu karar İspanyol Anayasa Mahkemesinin ulusal hukuk ve Topluluk hukuku arasındaki önceki içtihatlarını değiştirmemiştir. İlimli Monizm'e göre Topluluk hukukunun

ulusal kanunlara nazaran önceliği vardır. Her bir norm ihlali mutlak olarak anayasa ihlali değildir. Topluluk hukukunun tüm normları anayasa üzerinde yer almadığı gibi, ulusal hukuka ters düşen her Topluluk normu anayasa ihlali oluşturmaz. Mahkemenin anayasal denetimini primer hukukla sınırlaması, Topluluğun yetki dışı tasarruflarının anayasa denetiminden muaf tutulması sonucunu vermektedir.

Topluluk hukukuna ters düşen sonraki tarihli kanunun akibeti İspanyol anayasasının 93, 96/1.maddeleri nedeniyle anayasaya aykırı mı olacaktır? Anayasa Mahkemesi sadece icrai ulusal tasarrufların ulusal düzeyde denetimini kabul etmektedir. Anayasa Mahkemesi sadece ulusal hukuk normlarına ve icra tasarruflarına karşı anayasaya uygunluk bakımından (anayasanın 14-30 maddelerinde garanti edilen temel haklar ışığında) anayasa şikayeti yapılabileceğinden hareket etmektedir. Buna karşılık insan hakları standartlarına uygunluk bakımından sadece 10.md., 2.fıkra üzerinden kısmen yardım sağlanabilir. 10.md., 2. fıkraya göre anayasada yer alan (tanınan) temel haklar ve özgürlüklere ilişkin normlar insan hakları deklarasyonu ve İspanya tarafından onaylanan uluslararası anlaşmalar ışığında, onlarla uyum içinde yorumlanacaktır. Anayasa mahkemesinin yetkisi ulusal icra tasarrufları bakımından kabul edilmektedir (ulusal icrai tasarruf Topluluk hukukuna istinat etse de). Bu çerçevede Topluluk hukukunda geliştirilen genel hukuk prensiplerinin esas alınması yahut tereddüt halinde konunun ATAD'a arzı gerekmektedir. İspanyol Anayasa Mahkemesi önceki içtihatlarını sekonder Topluluk hukukuna istinat eden ulusal icrai tasarrufların kapsamlı bir temel hak denetimi olarak yorumlasa da, bu içtihatların Topluluk hukuku tarafından çizilen sınırları aşamayacağına kabul edilmesi gerekmektedir.

İtalyan Anayasa mahkemesi 8.6.1984 tarihli Granital kararında ortaya koyduğu gibi temel hak düzenlemeleriyle çatışmayı ihtimal dışı görmemektedir (EuGRZ 1985, 98). Topluluk hukuku savunma, kendi hukukunu teminat altına alma, yasal çıkarları koruma hakkını ihlal edebilir. Böyle bir durumda Topluluk tasarruflarının uygulanması bakımından hangi hukuki sonuçların ortaya çıkacağı açık değildir.

Federal Alman Anayasa Mahkemesi ve İtalyan Anayasa Mahkemesi dışında diğer ulusal yüksek mahkemeler doğrudan etki doğuran Topluluk tasarruflarının ulusal hukukta yer alan temel hakları ihlali nedeniyle uygulanmamasını ciddi şekilde tartışmamaktadır.

III. Topluluğun Ultra-Vires Tasarruflarının Denetimi

Devredilmeyen yetkilerin Topluluk tarafından kullanılması durumunda, ki bu anayasa değişikliğinin sınırlarına ilişkin bir konudur, yetki aşımı teşkil eden Topluluk tasarruflarının ulusal mahkemeler tarafından denetimi gündeme gelmektedir.

Devredilen, ancak yetkiye aykırı olarak kullanılan Topluluk yetkilerinin denetiminde ATAD'ın yorum yetkisi ve yorum yetkisinin önceliği vardır.

Anlaşmaya göre verilen yetkilerin hukuka aykırı olarak kullanılması yahut verilen Topluluk yetkilerinin anlaşmaya uymayan şekilde yorumlanmasında kural olarak ATAD'ın denetimi söz konusu olmaktadır. ATAD, AT anlaşmasının 164.maddesine göre Topluluk hukukunun, sekonder Topluluk hukuku dahil olmak üzere Topluluk hukukunun uygulanmasında denetim yetkisine sahiptir. 173.md. hatta sekonder Topluluk hukuku tasarruflarını yetkisizlik nedeniyle iptal etme yetkisi vermektedir. "Yetkisizlik" bir dava sebebi olarak, Topluluk ve üye devletler arasında vertikal yetki taksimine ve Topluluk organları arasında horizontal yetki taksimine istinat edebilir.

Ulusal anayasa yargısı ile kollision problemi, AT anlaşmasının 3b md'de yer alan Subsidiarite prensibinin farklı yorumundan da ortaya çıkabilir. Örneğin, ATAD Federal Alman anayasa Mahkemesine nazaran GG md.23/1'de yer alan subsidiarite prensibi için daha genel bir ölçü koyabilir. Böyle bir durumda dahi ulusal mahkemeler, Anayasa mahkemesi dahil olmak üzere ATAD'ın görüşüne bağlıdır. Zira subsidiarite prensibinin anlaşmada yer alan kriterleri (gereklilik, etkinlik) bakımından ATAD yorum tekeline sahiptir. Yetkiye aykırı – zira Topluluğa devredilmemiş – egemenlik yetkilerinin kullanılmasında denetim yetkisi ilk sırada ATAD'a aittir. Topluluk yetkilerinin açık olmadığı oturumlarda ATAD ve Anayasa Mahkemesi arasında kooperasyon ilişkisi ortaya çıkabilir. Ulusal anayasa mahkemesi anayasa değişikliğinin aşılmasız sınırlarını belirlemede yetkilidir (ulusal icra emrinin yer aldığı onay kanununun denetimi, Topluluğun tasarruflarının ulusal kanunla çatışıp çatışmadığı konularında). Bu denetim Topluluk anlaşması ile tereddütsüz olarak Topluluğa bırakılmayan veya Topluluğun içtihatlarına ters düşen yetkiler kullanması dışında istisnai durumlarla sınırlı kalmak durumundadır. GG md.23/1'in strukturel teminat düzenlemesi muvacehesinde yapılan denetim onay kanununa ilişkindir ve soruna ancak prensip olarak önkarar prosedürü ile tam bir açıklık getirilmesi mümkün olabilir.

Bir üye devletin yahut AB yurttaşının görüşüne göre Topluluk tasarrufunun Topluluğa açık şekilde verilmemiş bir yetkiye istinat ettiği iddia ediliyorsa (örneğin rakip yetkiler alanında), Anayasa Mahkemesi tarafından kooperasyon ilişkisi şu şekilde işletilebilir. ATAD'ın yorum yetkisi bakımından bir önceliği vardır. Topluluğa açık olarak havale edilmemiş yahut tartışma konusu bir yetki söz konusu olduğunda, anayasa şikayeti sadece ulusal icra tasarrufu bakımından caizdir (dolaylı etki gösteren Topluluk tasarruflarına ilişkin). Böyle bir prosedür çerçevesinde Topluluğun yetki ihlali iddia edilirse, Federal Alman Anayasa Mahkemesi (anayasa ihlali iddiasını karara bağlamadan önce) bir nihai mahkeme olarak, sorunu ATAD'a yetkilerin belirlenmesi için arzetmek zorundadır. Topluluk yetkisinin alman vatandaşlarının GG 38.md göre katılımı olmaksızın kullanılması gerçekçi bir anayasa ihlalinin kabulü için yeterli değildir. Bu durum açık yetki ihlalleri olmadığı nispette diğer mahkemeler için de geçerlidir. Doğrudan etki gösteren Topluluk

200

tasarrufları bakımından anayasa şikayeti söz konusu değildir. Zira bu tasarruflar Alman hukuk düzeninden ayrılan egemenlik yetkilerine istinat etmektedir. Bu tasarruflar için –Eurocontrol I kararında da açıklandığı üzere- anayasal yargı denetimi yapılamaz (Eurocontrol I – BVerfGE 58,I (27)). Bu tasarruflar için Topluluk anlaşmasında yer alan enstrümanlar, iptal ve ihmal davaları (md.173, md.175) söz konusu olabilir. 173.md., 2.fıkıradaki bu durum dava sebebi olarak öngörülmüştür. Doğrudan etki doğuran Topluluk tasarruflarına karşı anayasa şikayeti ATAD'ın 177.md'ye göre verdiği önkararından sonra verilen nihai karara karşı da mümkün değildir. Bu sadece ATAD'ın (şikayetçinin ileri sürdüğü) bir yetki ihlali saptamış olması durumunda söz konusu olabilir. Soyut yahut somut norm kontrolü, dolaylı etki gösteren Topluluk tasarrufları için mümkün olabilir. Bu çerçevede de Federal Alman Anayasa Mahkemesinin ATAD'dan yorum alması tavsiye edilmektedir. Yetkiye aykırı tasarruflar bakımından 177.md. ile teminat altına alınan (ATAD ve ulusal mahkemeler arasında yapılanma bakımından) yetki taksimi yeterli bir denetim sağlamaktadır. Onay kanunu 23.md. üzerinden denetim aracı olarak kullanılamaz. Zira onay kanunu ulusal icra emri vermektedir ve sadece bir entegrasyon aracı teşkil etmektedir. Burada tartışılan hususlar itibariyle Federal Alman Anayasa Mahkemesinin Maastricht kararının taklit edilmesi değil, temel haklara ve Topluluk yetkilerine ters düşen Topluluk tasarrufları bakımından dikkat çekmesi umulmaktadır.

Kısaltmalar:

- ATAD Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
BverfG Bundesverfassungsgerichtsentscheidungen (*Alman Anayasa Mahkemesi kararı*)
EuGRZ Europaeische Grundrechtszeitschrift
EuR Europarecht
GG Grundgesetz (*Alman Anayasası*)

Kaynakça: Metnin içinde verilmektedir.